

بررسی مسئله صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی و ارائه پیش‌نویس قانونی برای آن

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شماره مسلسل: ۲۰۵۳۱
کد موضوعی: ۲۷۰

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

تاریخ انتشار:
۱۴۰۳/۱۲/۲۰

عنوان گزارش:

بررسی مسئله صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی و ارائه پیش‌نویس قانونی برای آن

نوع گزارش: پیش‌نویس طرح/لایحه راهبردی نظارتی

نام دفتر:

مطالعات فرهنگ و آموزش (گروه رسانه، ارتباطات جمعی و فضای مجازی)

تهیه و تدوین:

سیدعلی محسنیان

همکار:

امین پژمان (گروه حقوق اساسی و اسناد بالادستی)

اظهار نظر کنندگان داخل مرکز:

سکینه خانعلی‌پور، سیدمیثم عظیمی (گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی)

ناظر علمی:

موسی بیات

گرافیک و صفحه‌آرایی:

سیده فاطمه ابوطالبی

ویراستار ادبی:

زهره عطاردی

واژه‌های کلیدی:

۱. صوت و تصویر فراگیر
۲. تنظیم‌گری فضای مجازی
۳. حمایت خدمات رسانه‌ای

تاریخ شروع مطالعه:

۱۴۰۳/۱/۱۵

فهرست مطالب

چکیده.....	۶
خلاصه مدیریتی.....	۷
۱. مقدمه.....	۹
۲. تبیین حقوقی مسئله صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی.....	۱۰
۳. اجرا و پیاده‌سازی.....	۱۱
پیش‌نویس قانون حمایت از ارائه‌دهندگان خدمات رسانه‌ای صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی و تعیین تخلفات و نحوه رسیدگی به آنها.....	۱۳
منابع و مآخذ.....	۲۶

فهرست شکل

شکل ۱. منطق مداخله در تنظیم‌گری پاسخ‌گو.....	۱۲
--	----

بررسی مسئله صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی و ارائه پیش‌نویس قانونی برای آن

چکیده

گزارش پیش‌رو به بررسی نحوه حمایت از سکوها و ارائه‌دهندگان خدمات رسانه‌ای صوت و تصویر فراگیر و تعیین تخلفات و نحوه رسیدگی می‌پردازد. همان‌طور که چشم‌انداز رسانه‌های جدید در حال تکامل است، چارچوب‌های تقنینی کشور نیز باید برای نظارت مؤثر بر چالش‌های مرتبط با خدمات رسانه‌ای و در عین حال رشد نوآوری و خلاقیت، سازگار شوند. این گزارش به‌عنوان یک راهبرد تقنینی تلاش کرده تا سازوکارهایی که از طریق آن نهادهای نظارتی می‌توانند با رویکردی متوازن و لایه‌ای بر رفتارهای سالم و مخرب سکوها، اقدامات حمایتی، و محتوا نظارت داشته باشند را تشریح کند. شروع این اقدامات نظارتی با خودتنظیم‌گری توسط سکوها، حرکت به سمت اقدامات حمایتی، مشارکت با ذی‌نفعان، تخلف‌انگاری و اعمال جرائم و تدابیر نظارتی توسط تنظیم‌گران بخشی و در نهایت اعمال مجازات‌ها در صورت لزوم توسط نهادهای قضایی می‌انجامد. این گزارش در نهایت سازوکارهایی را ارائه می‌کند که نه تنها به جلوگیری از بروز جرائم و تخلفات اهمیت می‌دهد، بلکه ظرفیت سکوها رسانه‌ای برای پایداری اقتصادی آنها را در یک محیط رقابتی تقویت می‌کند. چارچوب پیشنهادی این پیش‌نویس باهدف ایجاد یک زیست‌بوم رسانه‌ای (بالغ، سالم و پایدار) انعطاف‌پذیر و پاسخ‌گوست که از یک سو به دنبال تأمین مصالح عمومی (کشور) و از سوی دیگر به دنبال تأمین حقوق کاربران و منافع فعالان بخش خصوصی است.

شرح / بیان مسئله

نظارت حقوقی به عنوان یکی از ارکان مهم حکمرانی رسانه‌ای، به سازوکارهایی اشاره دارد که از طریق چارچوب‌های قانونی، فعالیت رسانه‌ها را با اهدافی نظیر شفافیت، پاسخ‌گویی و رعایت حقوق عمومی همسو می‌کند. نظارت حقوقی نقش مهمی را در تأمین مصالح عمومی، حفاظت از حقوق کاربران، تضمین محیط شفاف و عدالت‌محور، جلوگیری از وقوع جرم و تخلفات و حمایت از خدمات مفید، ایمن و سالم خواهد داشت. با این وجود، باید به این نکته توجه داشت، که شکل‌گیری نظام تنظیم‌گری خدمات رسانه‌ای در کشور با چالش‌های متعددی مواجهه بوده و اجرا و پیاده‌سازی تنظیم‌گری با رعایت چارچوب‌های قانون اساسی نیازمند بسترسازی از سوی مجلس شورای اسلامی است. مجموعه خلأهای قانونی در این زمینه سبب شده تا این مهم در برنامه هفتم پیشرفت در قالب بند «پ» ماده (۷۷) مورد نظر سیاستگذاران و قانونگذاران قرار گیرد.

نقطه نظرات / یافته‌های کلیدی

مهم‌ترین اقدام قانونی در این خصوص، اقدام از طریق ارائه لایحه یا طرح به مجلس برای تصویب قانون است؛ به نحوی که اگر دولت لایحه‌ای به مجلس تقدیم نکند یا مجلس طرحی را در این زمینه به تصویب نرساند، اجرای این ماده با موانعی جدی مواجه خواهد بود. اینکه تفویض اختیارات رسیدگی به تخلفات به نهادی خارج از قوه قضائیه با ایراد اصل یک‌صد و پنجاه‌ونهم (۱۵۹) قانون اساسی مواجه است و اینکه اصل سی‌وششم (۳۶) قانون اساسی رسیدگی به جرائم و اجرای مجازات را در صلاحیت انحصاری دادگاه‌های صالح می‌داند؛ از این رو، مداخلات تقنینی و بسترسازی از سوی مجلس شورای اسلامی برای اجرای این حکم ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. لذا، این گزارش با بهره‌گیری از رویکرد نظری تنظیم‌گری پاسخ‌گو، ارائه راهبردی تقنینی که ویژگی محدودیت‌های آن ضمن رعایت چارچوب‌های فرهنگی - قانونی موجب شکست بازارها نشود و همچنین برای اثربخشی و اجرای آن به قدر کافی انگیزه‌محور باشد، را مورد هدف قرار داده است.

پیشنهاد راهکارهای تقنینی، نظارتی یا سیاستی

این الگو با ایجاد نوآوری در طراحی توأمان قابلیت‌های بازدارندگی، پیشگیری، تسهیل‌گری و حمایتی برای تنظیم‌گران بخشی (موضوع به روزرسانی مصوبه هشتمین جلسه مورخ ۱۳۹۱/۶/۲۵ شورای عالی فضای مجازی کشور) مورد اشاره در متن پیش‌نویس قانونی، در قالب چهار فصل و ۳۳ ماده به تهیه پیش‌نویس نحوه حمایت از سکوها و ارائه‌دهندگان خدمات رسانه‌ای صوت و تصویر فراگیر و تعیین تخلفات و نحوه رسیدگی به آنها پرداخته است.

فصل اول این پیش‌نویس قانونی با طراحی محورهای خطوط سبز در حوزه‌های اجرایی، محتوایی و خدمات، مشوق‌ها و تسهیلاتی را برای پیاده‌سازی این خطوط اعم از معافیت‌های مالیاتی، مشوق‌های ترویجی، تبلیغی و تسهیلات تأمین مالی را در نظر گرفته است؛ بدین وسیله این قانون سازوکارهایی را برای تجهیز تنظیم‌گران بخشی به ابزارهای نوآورانه برای حمایت از فعالان و سکوه‌های صوت و تصویر فراگیر ایجاد کرده است. این فصل با تأکید بر رویکرد «خودتنظیم‌گری» در تنظیم‌گری خدمات رسانه‌ای صوت و تصویر فراگیر، به ایفای نقش و مسئولیت فعالان صنعت در فرایندهای تنظیم‌گری تأکید می‌کند. این رویکرد نه به معنای ارزش‌های بازار آزاد خودکنترل شده، بلکه به معنای ابزاری نوین در دسترسی حاکمیت و تنظیم‌گران بخشی به منظور دستیابی به اهداف و سیاست‌های کلان است؛ از این منظر تنظیم‌گران از طریق ابزار خودتنظیم‌گری نه به عنوان «دست پنهان»، بلکه به عنوان «دست مرئی» در بازارها و جامعه مداخله می‌کنند تا منافع تمامی گروه‌ها از جمله منافع اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی آنها را تأمین کند. در این سند این ابزار حکمرانی از طریق راهکارهایی همچون تقویت سازوکارهای نظارتی درون‌صنعتی، درون‌سکویی، تعریف پروژه‌های مشترک میان فعالان بخش خصوصی و تنظیم‌گران بخشی، حضور فعالان بخش خصوصی در فرایندهای تصمیم‌گیری و مشارکت در قاعده‌گذاری با استفاده از مقررات نرم طراحی شده است.

همچنین این فصل با تأکید بر رویکرد «عدالت‌ترمیمی» در تنظیم‌گری خدمات رسانه‌ای صوت و تصویر فراگیر بر مسئولیت‌پذیری، مشارکت

جامعه و ترمیم آسیب‌های ناشی از تخلفات و رفتارهای رسانه‌ای خارج از چارچوب‌های تعیین شده متمرکز است. تمرکز بر ترمیم آسیب به جای اقدامات تنبیهی، مشارکت آسیب‌دیدگان، پاسخ‌گویی ارائه‌دهندگان خدمات رسانه‌ای و اقدامات جبرانی، راه‌حل‌های مشارکتی و مبتنی بر جامعه و همچنین اهمیت آموزش و آگاهی تأکید داشته است. به‌طور خلاصه این بخش از این سند به دنبال ایجاد یک چشم‌انداز رسانه‌ای هماهنگ و سازنده بوده که در آن تمرکز بر جبران خسارات و بهبود به جای مجازات است.

فصل دوم این پیش‌نویس با تأکید بر رویکرد «عدالت تفویض» به چگونگی تجهیز تنظیم‌گران بخشی به ابزار بازدارندگی پرداخته است. این بخش از این سند با ذکر تخلفات حوزه صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی در حوزه‌های خدمات ناشرمحور، کاربرمحور، تبلیغات، ارتباطات تجاری و رفتارهای اقتصادی به تعیین ضمانت اجرای اعمال خارج از چارچوب‌های تعیین شده، متناسب با «اهمیت رفتار» ارتكابی پرداخته است. فصل سوم این پیش‌نویس فرایند رسیدگی به تخلفات را در قالب تشکیل هیئت‌های بدوی و تجدید نظر با عضویت نمایندگان از دستگاه قضا، کارشناسان خبره تخصصی، وکلای دادگستری، و نمایندگان نهادهای صنفی در درون نهاد تنظیم‌گر طراحی کرده است. همچنین به موجب اصل (۱۷۳) قانون اساسی، نظارت قضایی از طریق دیوان عدالت اداری به‌عنوان مرجع رسیدگی به شکایات، دادخواهی‌ها و اعتراضات فعالان و سکوها در خصوص آرای صادره هیئت‌ها مورد توجه قرار گرفته است.

فصل چهارم این پیش‌نویس قانونی با تأکید بر رویکرد «عدالت کیفری» به تبیین جرائم حوزه صوت و تصویر فراگیر پرداخته و آنها را تابع قوانین خاص خود می‌داند و همچنین موضوع ابطال مجوز سکوها تنها در صورت وقوع جرم و با رعایت ماده (۲۲) قانون مجازات اسلامی توسط محاکم دادگستری و طی تشریفات قانونی پیش‌بینی کرده است. در این فصل پیش‌نویس به ضرورت همکاری میان کلیه دستگاه‌ها و نهادهای موضوع ماده (۲۹) قانون برنامه ششم توسعه با تنظیم‌گران بخشی موضوع این قانون با هدف افزایش کارایی و اثربخشی تصمیم‌ها تأکید شده است. همچنین مسئله نظارت بر حسن اجرای این قانون در فصل آخر این پیش‌نویس پیش‌بینی شده است.

۱. مقدمه

رسانه‌های جدید که به واسطه تحولات فناورانه در دسترس عموم قرار گرفته‌اند، بخش جدایی ناپذیر حیات اجتماعی ما هستند. این تحول ارتباطی جدید صرفاً در تحول ابزارهای ارتباطی خلاصه نمی‌شود و گستره آن حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فناوری، زیست‌محیطی و حقوقی را تحت تأثیر قرار داده است. این تحولات، محیط گسترده و پیچیده، عرصه جدیدی را در «زندگی اجتماعی» ایجاد کرده که تأثیرات آن از حوزه‌های مستقیم و رسمی خود فراتر رفته و آن تأثیرات را به ساحت پنهان زندگی کشانده و در نهایت «سبک زندگی» را تغییر داده است. چنان‌که، کاربران را بر روی سکوه‌های (پلتفرم) آن به گونه‌ای قرار داده که آنها بدون توجه به جایگاه بومی خودشان با هنجارهای جهانی به تبادل می‌پردازند. حال آنکه به دلیل داشتن زمینه‌های فرهنگی متفاوت، هر کشوری باید متناسب با شرایط خود مواجهه صحیحی را مبتنی بر ارزش‌های بومی با این فضای نوپدید رسانه‌ای داشته باشد. در واقع به همین دلیل است که قانونمندان کردن فعالیت‌های کنشگران این عرصه متناسب با هنجارهای بومی از مهم‌ترین دغدغه‌های معماران نظم عمومی است.

بدیهی است که فضای مجازی، نیازمند قوانینی برای حکمرانی خردمندانه است. این قوانین از یک سو به دنبال تأمین مصالح عمومی (کشور)، و از سوی دیگر تأمین حقوق کاربران و از دیگر سو منافع فعالان بخش خصوصی هستند. این قوانین در پی حل مسائلی مانند رعایت ارزش‌های فرهنگی جامعه، تأمین آزادی بیان، حمایت از مالکیت فکری، جلوگیری از نشر محتوای و اخبار خلاف واقع، حفاظت از حقوق رقابت و پایداری اقتصادی بازارهای رسانه‌ای جدید هستند. از آنجاکه این اهداف به آسانی کسب نمی‌شود؛ علاوه بر این، قوانین در فضای مجازی به دنبال ایجاد پاسخ‌گویی و مسئولیت‌پذیری اشخاص حقیقی و حقوقی فعال در عرصه سکوه‌های بر خط است.

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، در اصول بیست و چهارم (اصل ۲۴) و یک‌صد و هفتاد و پنجم (اصل ۱۷۵) آزادی رسانه‌های جمعی و مطبوعات را پذیرفته و مبانی حقوقی آن را تبیین کرده است. همچنین بعداً، فعالیت رسانه‌ها و حدود آن را در قوانین عادی نظیر قانون اداره، خط‌مشی و اساسنامه سازمان صدا و سیما و همچنین قانون مطبوعات تبیین کرده است. با این وجود به نظر می‌رسد، در به‌روزرسانی و انطباق آن با تحولات جدید رسانه‌ای کاستی‌های جدی وجود دارد. در طی سال‌های اخیر قانونگذاران تلاش داشته‌اند تا با توسعه دایره شمول قانون مطبوعات به «خبرگزاری‌ها» و «رسانه‌های الکترونیک» خلأ قانونی این حوزه را پر کنند، اما واضح است که تحولات بنیادین جدید در حوزه فناوری‌های اطلاعاتی و ظهور رسانه‌های نوین، بیش از پیش خلأ قانون مطبوعات را در تحلیل هر رسانه به مطبوعه چایی به رخ می‌کشد. این در حالی است که حوزه‌های فعالیت‌های رسانه‌ای مهم جدید، همچون «رسانه‌های کاربر محور»، «نمایش خانگی» و «ارتباطات تجاری و تبلیغات» همچنان از شمول مقررات عمومی رسانه‌های همگانی خارج است. در نهایت در میدان عمل، این خلأ قانونی عملاً باعث ایجاد رویه‌های خارج از چارچوب‌های قانونی از سوی بازیگران و ذی‌نفعان مختلف عرصه صوت و تصویر فراگیر شده است. شواهدی نظیر ناهماهنگی برخی از سکوه‌های صوت و تصویر فراگیر با نهاد تنظیم‌گر در انتشار سریال‌ها و برنامه‌های نمایش خانگی، فقدان جرم‌انگاری در خصوص رفتارهای خارج از ضابطه برخی از سکوها و عدم امکان صدور رأی از سوی محاکم قضایی، آشفتگی در نظام مسئولیت حقوقی رسانه‌های کاربر محور و سکوه‌های اشتراک ویدئو، رسیدگی به تخلفات رسانه‌های صوت و تصویر فراگیر در شرایط خلأ قانونی، عدم تجهیز تنظیم‌گران بخشی به ابزارهای حمایتی و تسهیل‌گری در توسعه محتوا و خدمات بومی سازگار با فرهنگ ایرانی-اسلامی، نمونه‌هایی از خلأهای قانونی موجود در مواجهه با پدیده رسانه‌های صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی هستند.

علاوه بر اینکه غلبه بر مشکلات و حل مسائل حکمرانی رسانه‌ای تنها با رویکرد سلبی بر طرف نخواهد شد و اقدام‌هایی در این زمینه نیز بخشی از راه‌حل برای ارتقای نظام حکمرانی در بخش رسانه است. یک نهاد نظارتی و تنظیم‌گر باید بتواند همان‌طور که ارائه‌کننده محتوایی که به سلامت روحی کودکان آسیب می‌زند (خطوط قرمز) را تنبیه می‌کند، از فعالان که در حیطه

چارچوب‌های تعیین شده (خطوط سبز) عمل می‌کنند، حمایت کند. بنابراین حکمرانی خردمندانه باید ضمن محدود کردن رفتارها یا فعالیت‌های که نامناسب قلمداد خواهند شد، رفتارهایی که مثبت تلقی می‌شوند را حمایت و تسهیل کند.

در مجموع در جریان تدوین برنامه هفتم این خلأ قانونی شناسایی شده و مقرر شد تا در بند «پ» ماده (۷۷) **قانون برنامه هفتم پیشرفت** (برنامه پنج ساله هفتم پیشرفت ۱۴۰۷-۱۴۰۳) سازمان صدا و سیما و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نسبت به تهیه جدول تخلفات مالی نحوه حمایت و رسیدگی به تخلفات اشخاص در موارد فوق اقدام قانونی لازم را به عمل آورند.

با این وجود، مهم‌ترین اقدام قانونی در این خصوص، اقدام از طریق ارائه لایحه یا طرح به مجلس برای تصویب قانون است؛ به نحوی که اگر دولت لایحه‌ای به مجلس تقدیم نکند، یا مجلس شورای اسلامی طرحی را در این زمینه به تصویب نرساند، اجرای این ماده با موانعی جدی مواجه است. اینکه تفویض اختیارات رسیدگی به تخلفات به نهادی خارج از قوه قضائیه با ایراد اصل یک‌صد و پنجاه‌ونهم (۱۵۹) قانون اساسی مواجه است و اینکه اصل سی‌وششم (۳۶) قانون اساسی رسیدگی به جرائم و اجرای مجازات را در صلاحیت انحصاری دادگاه‌های صالح می‌داند.

لذا گزارش پیش‌رو، با هدف طراحی یک راهبردی تقنینی در مواجهه با تحولات رسانه‌ای جدید و با هدف غلبه بر خلأهای قانونی ذکر شده و حل مسئله حکمرانی سکوی صوت و تصویر فراگیر داخلی، تهیه پیش‌نویس قانون رسیدگی به جرائم، تخلفات و نحوه حمایت از سکوی صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی را مهم‌ترین هدف خود قرار داده است.

۲. تبیین حقوقی مسئله صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی

یکی از چالش‌های حقوقی یک دهه گذشته در بخش رسانه‌های جدید در ایران، چالش‌های حقوقی صوت و تصویر فراگیر و تداخل وظایف میان سازمان صدا و سیما و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی بوده است. سازمان صدا و سیما به استناد قوانین مرتبط با این سازمان،^۱ انتشار هرگونه فعالیت در حوزه ارائه خدمات رسانه‌ای صوتی و تصویری اعم از خدمات خطی و غیرخطی در فضای مجازی را در حوزه صلاحیت‌های قانونی خود قلمداد کرد و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نیز بر اساس استناد به اسناد حقوقی - سیاستی مرتبط^۲ هرگونه محتوای سمعی و بصری ویدئویی، ورود، توزیع و تکثیر برنامه‌های صوتی و تصویری غیر از خدمات پخش تلویزیونی را صرفاً مجوز آن وزارتخانه می‌دانست. در نهایت شورای عالی انقلاب فرهنگی در جلسه ۸۸۳ مورخ ۱۴۰۲/۳/۳۰ با هدف تقسیم کار و تفکیک مسئولیت‌های قانونی این دو دستگاه، ماده واحده «تعیین الزامات ساماندهی حوزه صوت و تصویر فراگیر» را به تصویب رساند. به رغم تفسیرهای مختلف، این مصوبه توانست موضوع تداخلات ساختاری این حوزه را برطرف سازد، با این وجود، عدم امکان به‌کارگیری این دو دستگاه‌های دولتی از ابزارهای وضع مقرر و رسیدگی به تخلفات، به‌ویژه سازمان صدا و سیما که فاقد ابزار شبه تقنینی (اصل ۱۳۸)^۳ بوده و صرفاً در حوزه داخلی خود امکان تنظیم آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل را دارد، مانع مهمی در ایفای نقش تنظیم‌گری این دستگاه‌های اجرایی ایجاد کرده است؛ از سوی دیگر فقدان جرم‌انگاری در خصوص رفتارهای بازیگران این عرصه^۴ سبب شده است تا تصمیمات تنظیم‌گران حوزه صوت و تصویر فراگیر و به‌ویژه سازمان صدا و سیما فاقد ضمانت اجرا و در مواردی عدم تمکین رسانه‌ها و سکوی صوت و تصویر فراگیر در حوزه‌های «تولید» و «انتشار» صوت و تصویر فراگیر در

۱. تفسیر شورای نگهبان از اصول (۱۷۵ و ۴۴) قانون اساسی، دستور مقام معظم رهبری مبنی بر صلاحیت انحصاری این سازمان در تنظیم مقررات، صدور مجوز و نظارت بر صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی و مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی در خصوص الزامات ساماندهی صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی.

۲. بندهای «۲۲» و «۲۳» ماده (۲) قانون اهداف و وظایف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی در خصوص ضوابط و مقررات تأسیس مراکز، مؤسسات، کانون‌ها و انجمن‌های فرهنگی و نظارت بر فعالیت آنها و آیین‌نامه ساماندهی و توسعه رسانه‌ها و فعالیت‌های فرهنگی دیجیتال مصوب هیئت‌وزیران در جلسه مورخ ۱۳۸۹/۵/۲۴.

۳. علاوه بر مواردی که هیئت‌وزیران یا وزیری مأمور تدوین آیین‌نامه‌های اجرایی قوانین می‌شود، هیئت‌وزیران حق دارد برای انجام وظایف اداری و تأمین اجرای قوانین و تنظیم سازمان‌های اداری به وضع تصویب‌نامه و آیین‌نامه بپردازد. هر یک از وزیران نیز در حدود وظایف خویش و مصوبات هیئت‌وزیران حق وضع آیین‌نامه و صدور بخشنامه را دارد؛ ولی مفاد این مقررات نباید با متن و روح قوانین مخالف باشد.

۴. گزارش مرکز پایش تجارت الکترونیک (۱۳۹۸) در خصوص بازار سکوی ویدئویی نشان می‌دهد که بازیگران متعددی در حوزه‌های ویدئو مبتنی بر درخواست، سکوی اشتراک ویدئو، تلویزیون مبتنی بر پروتکل اینترنت، جمع‌کنندگان خدمات (سوپر آب‌ها) و پخش زنده وارد این عرصه شده‌اند و توانسته‌اند بخش قابل توجهی از سبد مصرف رسانه‌ای کاربران و مخاطبان را به خود اختصاص دهند و به واسطه دادوستدهای زیرساختی، محتوا و سرویس میان این کنشگران بازارهای جدید رسانه‌ای ایجاد شده است.

فضای مجازی مواجه باشد و عملاً محاکم قضایی به دلیل عدم پیش بینی مجازات در قوانین موضوعه امکان صدور رأی در این زمینه را نداشته باشند و نوعاً قرار منع تعقیب صادر شود. بنابراین این فضای نوپدید رسانه‌ای همچنان نیازمند تدقیق قوانین و مقررات جدید برای جلوگیری از تولید و انتشار محتوای متخلفانه و غیرقانونی است. با این وجود، صرف تصویب قوانین جرم‌انگاره و ایجاد ضمانت اجرا برای مسئله‌ای که توأمان دارای ابعاد فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی است، راه‌حل تمام ابعاد مسئله محسوب نمی‌شود و چه بسا جرم‌انگاری صرف در این عرصه با ماهیت نقش تنظیم‌گرانه این دستگاه‌ها (وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان صدا و سیما) همخوانی نداشته باشد که این مدعا در بخش‌های بعدی گزارش با ارائه شواهد نظری و تجربی مورد مذاقه قرار خواهد گرفت.

۳. اجرا و پیاده‌سازی

به واسطه تحولات اجتماعی-فناورانه طی دهه ۱۹۸۰ به بعد، در بخش رسانه، گرایشی به سمت آزادسازی و تجاری‌سازی رسانه‌ها، در اکثر جوامع به ویژه در کشورهای غربی به وجود آمد. این دوره شاهد مقررات زدایی از بازارهای رسانه‌ای بود که امکان افزایش رقابت و تنوع در سپهر رسانه‌ای را فراهم کرد. این تغییر به سوی آزادسازی افزایش مناقشات تجاری و شکایات از تبعات اجتماعی رسانه‌ها، قابلیت و کارایی سیستم قضایی به عنوان تنها راه‌حل تعارضات و کنترل تخلفات این شرکت‌ها را به صورت جدی به چالش کشید. از طرفی ورود دادگاه به صورت پسینی و معدود و موردی و پس از طی فرایند طولانی و پرهزینه، عملاً مانعی در مسیر تحمیل هزینه‌های گزاف و خسارات اجتماعی-اقتصادی قابل توجه و گاه برگشت‌ناپذیر به جامعه و کسب و کارها بود.^۱ از طرف دیگر، افزایش پیچیدگی‌های فناورانه و تخصصی در کنار وقوع پرتکرار و پر حجم مناقشات تجاری و رقابتی به صورت روزانه، اثر بازدارندگی و صلاحیت تخصصی ورود قضایی به این قبیل تخلفات رو به تزاید را به طور مؤثری زیر سؤال برده بود [۱]. این شرایط سبب شد تا نظامات حقوقی در سراسر جهان، سازوکارهای دیگری را غیر از ورود دستگاه قضایی و شیوه‌های اداری را در حل و فصل اختلاف‌های کیفری ایجاد نمایند. از مهم‌ترین وظایف دستگاه قضایی در مواجهه با جرم به حرکت درآوردن امر پیگرد قانونی و جزایی در صورت حصول مقتضیات تعقیب در فقدان موانع قانونی، به عنوان عوامل توقف رسیدگی (قضازدایی) است. اما در راستای رسیدن به این هدف در قاعده الزام به کیفر و ضرورت آن در تمام شرایط و موقعیت‌ها تشکیک شده است. چراکه در برخی از شرایط تعقیب قضایی و اعمال مجازات نه تنها سودی به همراه نداشته بلکه مفاسد را موجب شده است [۲]. از سوی دیگر جرم‌انگاری یک عمل، لزوماً به معنای انتخاب یک پاسخ تنبیهی صرف در مقابل آن نیست [۳]. بنابراین به رغم اینکه جرم‌انگاری، غیرقانونی بودن یک عمل را ثابت می‌کند، اما اولویت‌های گوناگونی نظیر «اهداف جرم‌انگاری»، «تنوع در پاسخ‌های کیفری»، «اختیارات خاص در اجرای مجازات»، «ملاحظات سیاسی-اجتماعی» و «تمرکز بر آموزش و آگاهی» می‌تواند واکنش‌های قانونی به جرائم را متفاوت سازد و حتی ممکن است توانمندسازی یا پیشگیری بر اقدامات تنبیهی صرف تقدم یابد [۴].

در بخش رسانه‌ها، به دلیل ماهیت خاص آن از جمله ویژگی چند سویه بودن فضای جدید ارتباطی و ملاحظات فرهنگی-اقتصادی حاکم بر آن، نگاه قانونگذار در این حوزه باید مبتنی بر رویکرد تنظیم‌گری باشد نه رویکرد سزاکری؛ چراکه دستیابی به این اهداف اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی و فناورانه صرفاً با کیفر تنبیهی محقق نخواهد شد. از این رو، بهترین واکنش مقنن در این حوزه، استفاده از سازوکارهای هوشمندانه و ترکیبی در طراحی راهبردهای تقنینی است.

۱. آندری شلیفر (Andrei Shleifer) در کتاب «شکست قضات و ظهور تنظیم‌گران» (۲۰۱۲) استدلال می‌کند که نظام‌های قضایی در بسیاری از کشورها به دلایل مختلفی قادر به تأمین عدالت و اجرای قوانین به طور مؤثر نیستند. او تأکید می‌کند که مشکلاتی همچون، ناکارآمدی و زمان‌بر بودن فرایندهای قضایی، باعث شده‌اند که تنظیم‌گران در زمینه‌های مشخصی مانند اقتصاد و محیط زیست، به عنوان گزینه‌های مناسب‌تری برای نظارت و تنظیم رفتارهای اجتماعی و اقتصادی در نظر گرفته شوند. شلیفر همچنین به این نکته اشاره می‌کند که تنظیم‌گری به عنوان یک پاسخ به ناکارآمدی‌های قضایی می‌تواند به بهبود نتایج اجتماعی و اقتصادی کمک کند و به ویژه در حوزه‌هایی که قوانین به راحتی قابل اعمال نیستند، تنظیم‌گران می‌توانند نقش مهمی ایفا کنند. او به بررسی چالش‌ها و فرصت‌های موجود در این فرایند می‌پردازد و تحلیل می‌کند که چگونه تنظیم‌گری می‌تواند با استفاده از ابزارهای مناسب، به تحقق اهداف اجتماعی و اقتصادی بپردازد.

یکی از رویکردهای معاصر در این زمینه، نظریه «تنظیم‌گری پاسخ‌گو»^۱ است. این رویکرد به دنبال ایجاد تعادل سازنده‌ای بین الگوهای «بازدارندگی»^۲ و «انطباق با قوانین»^۳ است؛ در واقع این رویکرد معطوف پاسخ به این پرسش است که «چه زمانی باید مجازات کرد و چه زمانی باید ترغیب کرد؟» [۵]. راه حل ارائه شده در این رویکرد «عمل متقابل تلافی» یا مقابله به مثل است که در آن نهادهای تنظیم‌گر مبتنی بر سازوکارها و اقدامات نظارتی به شکل یک هرم، ابتدا از راهبردهای پایبندی (انطباق) استفاده می‌کنند، اما در صورتی که شرکت تحت نظارت از خود رفتار مطلوب نشان ندهد، پاسخ‌های تنبیهی بیشتری اعمال می‌کنند [۶].

هرم‌های تنظیم‌گری ارائه شده در الگو، مبتنی بر چهار منطق مداخله هستند:

الف) خودتنظیم‌گری^۴ از طریق توسعه ظرفیت‌های قانون‌پذیری و پیشگیری از وقوع جرم و تخلف در بین ارائه‌دهندگان محتوا و خدمات و همچنین سکوهای رسانه‌ای، ب) عدالت ترمیمی و مداخلات نرم با هدف جلب مجرم و متخلفان بر عهده گرفتن مسئولیت اقدامات خود و درک خساراتی که ایجاد کرده‌اند و دادن فرصتی برای جبران و رفع خسارت، ج) استفاده از شیوه‌های حقوقی غیر کیفری، مانند رویه‌های حقوق مدنی، به منظور مقابله با فرار از قانون و هدایت متخلفان به سوی رعایت قوانین، د) استفاده از اقدام‌های تنبیهی و کیفری متناسب در حوزه جرائم رسانه‌ای و سکوهای ارتباطی به منظور ناتوان‌سازی متخلفان از نقض قوانین و مقررات، با هدف جلوگیری از ارتکاب مجدد یا بیشتر این جرائم (شکل ۱).

شکل ۱. منطق مداخله در تنظیم‌گری پاسخ‌گو

مأخذ: نگارنده.

1. Responsive Regulation
2. Deterrence
3. Compliance
4. Self Regulation

تنظیم گری پاسخ گو در بخش رسانه یک رویکرد معاصر محسوب می شود؛ شواهد و الگوهای تجربی نشان می دهد قوانین مهم مرتبط کشورهای اروپایی مرتبط با فعالیت های سمعی - بصری جدید نظیر رسانه های خدمات ویدئو در خواستی^۱ و سکوهای اشتراک ویدئو^۲ بر تقاضا این موضوع را مورد تأکید قرار داده اند. به طور مثال، دستورالعمل خدمات رسانه ای صوت و تصویر^۳ (۲۰۱۸) با ترویج خود تنظیم گری، انعطاف پذیری، مسئولیت پذیری و مشارکت ذی نفعان به طور وسیعی با اصول مرتبط با نظریه تنظیم گری پاسخ گو همخوانی دارد [۷] تجزیه و تحلیل قانون خدمات دیجیتال^۴ (۲۰۲۲) از طریق لنز نظریه تنظیم گری پاسخ گو، درک قابل فهمی را در مورد اینکه چگونه این قانون به دنبال ایجاد تعادل بین نظارت با انعطاف پذیری و همکاری بین ارائه دهندگان خدمات دیجیتال است را ارائه می دهد. قانون خدمات دیجیتال اصول مقررات پاسخ گو را با ترویج خود تنظیم گری، انعطاف پذیری، مسئولیت پذیری و مشارکت ذی نفعان را پوشش می دهد. همچنین قانون خدمات دیجیتال با ذکر مصادیق تخلفات این بخش، جریمه های مالی قابل توجهی (جریمه هایی تا ۶ درصد از گردش مالی سالیانه جهانی یک شرکت) را برای عدم تطابق در نظر گرفته است. به طور مثال، این قانون برای ارائه اطلاعات نادرست، ناقص یا گمراه کننده، عدم پاسخ گویی یا عدم ارائه به بازرسی، جریمه ۱٪ درآمد سالیانه یا گردش مالی جهانی برای سکوها و ارائه دهندگان خدمات رسانه ای اعمال می کند [۸].

پیش نویس قانون حمایت از ارائه دهندگان خدمات رسانه ای صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی و تعیین تخلفات و نحوه رسیدگی به آنها

مقدمه توجیهی

مجموعه خلأهای قانونی و نیز چالش های روزافزون برآمده از فناوری های نوین در بخش خدمات رسانه ای صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی، نظیر ناهماهنگی برخی سکوهای صوت و تصویر با نهاد تنظیم گر در انتشار سریال ها و برنامه ها، فقدان جرم انگاری و یا تخلف انگاری رفتارهای غیر قانونی سکوها، عدم امکان صدور رأی توسط محاکم قضایی، آشفتگی در مسئولیت حقوقی رسانه های کاربر محور، رسیدگی به تخلفات در شرایط خلأ قانونی و نیز عدم تجهیز تنظیم گران به ابزارهای حمایتی و تسهیل گری برای توسعه محتوا و خدمات داخلی، نوعی اجماع نسبی را در سیاستگذاران کشور در خصوص تحول قانونی این حوزه شکل داده است. چنانچه در جریان تدوین برنامه هفتم این خلأ قانونی شناسایی شده و مقرر شد تا در مطابق با بند «پ» ماده (۷۷) [قانون برنامه هفتم پیشرفت](#) (برنامه پنج ساله هفتم پیشرفت ۱۴۰۳-۱۴۰۷) سازمان صدا و سیما و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نسبت به تهیه جدول تخلفات مالی نحوه حمایت و رسیدگی به تخلفات اشخاص در موارد فوق اقدام قانونی لازم را به عمل آورند.

با این وجود، مهم ترین اقدام قانونی در این خصوص، اقدام از طریق ارائه لایحه یا طرح به مجلس برای تصویب قانون است؛ به نحوی که اگر دولت لایحه ای به مجلس تقدیم نکند، یا مجلس طرحی را در این زمینه به تصویب نرساند، اجرای این ماده با موانعی جدی مواجه است. اینکه تفویض اختیارات رسیدگی به تخلفات به نهادی خارج از قوه قضائیه با ایراد اصل یک صد پنجاه و نه (۱۵۹) قانون اساسی مواجه است و اینکه اصل سی و ششم (۳۶) قانون اساسی رسیدگی به جرائم و اجرای مجازات را در صلاحیت انحصاری دادگاه های صالح و به موجب قانون می داند. از این رو، مداخلات تقنینی و بستر سازی از سوی مجلس شورای اسلامی برای اجرای این حکم ضرورتی اجتناب ناپذیر است. لذا با هدف غلبه بر خلأهای قانونی ذکر شده و حل مسئله حکمرانی رسانه ای سکوهای صوت و تصویر فراگیر داخلی در کشور، پیش نویس قانون نحوه حمایت از سکوها و ارائه دهندگان خدمات رسانه ای صوت و تصویر فراگیر و تعیین تخلفات و نحوه رسیدگی به آنها تقدیم می شود.

1. Video on Demand
2. Video-Sharing Platforms
3. Audiovisual Media Services Directive (AMSD)
4. Digital Services Act

فصل اول: تسهیل‌گری فعالیت‌های صوت و تصویر فراگیر و شیوه‌های حمایت از سکوها

ماده (۱) - در راستای توسعه محتوا و خدمات سالم، مفید و ایمن داخلی سازگار با فرهنگ ایرانی - اسلامی در فضای مجازی، اقدامات زیر در سکوها و رسانه‌های صوت و تصویر فراگیر مورد تشویق و حمایت قرار می‌گیرند:

الف) محورهای حمایتی در حوزه اجرایی

۱. تجاری‌سازی و صادرات خدمات و محتوای داخلی به سایر کشورها به‌ویژه کشورهای فارسی‌زبان و منطقه‌ای،
۲. مشارکت در تولید محتوا با کشورهای اسلامی و دوست، موضوع‌بند «د» ماده (۵۶) قانون خط‌مشی سازمان صدا و سیما،
۳. گسترش منطقه‌ای و بین‌المللی سکوهایی داخلی اعم از سکوهایی کاربرمحور و ناشرمحور،
۴. توسعه همکاری‌های بین‌المللی در حوزه فضای مجازی سالم، مفید و ایمن، که در آن محتوا و خدمات مفید در چارچوب مبانی و ارزش‌های اسلامی و قوانین و مقررات کشور ارائه می‌شود و کاربران بتوانند براساس ویژگی‌های جمعیتی (از قبیل سن، جنس، شغل و تحصیلات) از محتوا و خدمات مورد نیاز بهره‌مند شوند و حتی الامکان در برابر محتوا و رفتارهای آسیب‌زا محفوظ بمانند.
۵. آگاه‌سازی، هوشیارسازی و توانمندسازی والدین و ایفای نقش محوری خانواده در هدایت، حمایت و مراقبت کودکان در فضای مجازی،
۶. گسترش کاربران و مخاطبان ملی و بین‌المللی و افزایش رضایتمندی مردم از محتوا و خدمات داخلی،
۷. توسعه ایده‌پردازی و تشکیل هیئت‌های اندیشه‌ورزی در مراکز طراحی و نوآوری تولید محتوا و محصولات و صنایع فرهنگی و فناوری نرم
۸. سرمایه‌گذاری در حوزه مسئولیت اجتماعی توسط سکوها در مسائل اولویت‌دار اجتماعی - فرهنگی کشور، با تأکید بر مسئولیت اجتماعی سکوها در حوزه‌های زیست‌محیطی، ناترازی انرژی، جوانی جمعیت، حمایت از خانواده، رفع فقر، فساد و تبعیض،
۹. همکاری با دستگاه‌های دولتی در زمینه توسعه فناوری‌های نوین نظیر هوش مصنوعی.

ب) محورهای حمایتی در حوزه تولید محتوا

۱. ترویج و تبلیغ ارزش‌های اسلامی - ایرانی،
۲. ترویج فرهنگ و ارزش‌های دفاع مقدس از جمله ایثار، شهادت و مقاومت،
۳. ترویج ارزش‌های خانواده‌محور همچون ازدواج، احترام به والدین و فرزندآوری،
۴. حمایت از حفظ محیط زیست، منابع طبیعی و انرژی،
۵. ایجاد بخش‌های اختصاصی برای استفاده و دسترسی افراد دارای معلولیت از محتوا و خدمات رسانه‌ای،
۶. پاسداشت زبان و ادبیات فارسی، سرود ملی و پرچم جمهوری اسلامی ایران،
۷. الگوی زن ایرانی - اسلامی با بازنمایی صحیح و جبهه اجتماعی، خانوادگی و شخصی،
۸. ترویج عفاف و حجاب،
۹. تولید محتوای امیدآفرین،
۱۰. حمایت از تولید، کار، دانش و سرمایه‌گذاری ایرانی،
۱۱. معرفی مشاهیر و مفاخر تاریخی و تمدنی ایرانی - اسلامی،
۱۲. فرهنگ‌سازی و ارتقای سواد فضای مجازی و هوش مصنوعی،
۱۳. پرداختن به فعالیت‌های رسانه‌ای مسجدمحور در فضای مجازی،
۱۴. کاهش مخاطرات سلامت روان و اجتماعی از جمله مصرف دخانیات در تولیدات و برنامه‌ها،

ج) محورهای حمایتی در ارائه خدمات

۱. به‌کارگیری و توسعه فناوری‌های نظارتی نظیر هوش مصنوعی در نظارت بر محتوا،
۲. ایجاد و یا توسعه خدمات و سکوهایی ایمن و سالم ویژه کودکان (موتورهای جستجوی ویدئویی، شبکه‌های اجتماعی ویژه کودکان، سکوهایی

اشتراک و ویدئو، سامانه‌های توصیه‌گر محتوا، آوانامه‌ها) در رده‌های مختلف سنی به منظور ارائه محتوا و خدمات سازگار با سبک زندگی اسلامی-ایرانی،

۳. ایجاد سامانه مالکیت فکری به منظور صیانت از حقوق مادی و معنوی پدیدآورندگان محتوا،

۴. توسعه نظام رده‌بندی محتوای حرفه‌ای منتشر شده و محتوای کاربرمحور با تأکید بر سازوکارهای درون‌سکوپی،

۵. ایجاد سامانه‌های تأیید فهرست‌های سفید و سیاه و نماد اعتماد محتوایی،

تبصره - منظور از فهرست سیاه، تهیه فهرستی از محتوای غیرقانونی، متخلفانه، گمراه‌کننده، محتوای تروریستی یا خطرناک که توسط مراجع قضایی یا نهادهای نظارتی ذی‌صلاح قانونی تأیید و تصویب شده‌اند و فهرست سفید در این حوزه به سکوها یا محتوای تأیید شده اشاره دارد که مطابق با استانداردها و مجوزهای لازم از مراجع ذی‌صلاح تولید و منتشر شده‌اند.

۶. افزایش سهم بازی‌های رایانه‌ای داخلی،

۷. ایجاد شبکه‌های تولید و توزیع خرد در بستر رسانه‌های اجتماعی داخلی و خارجی،

۸. ایجاد خدمات ارزیابی و صحت‌سنجی اخبار و محتوا.

ماده (۲) - تسهیل‌گری و حمایت سکوهایی مشمول از طریق اعمال معافیت‌های مالیاتی فعالیت‌های رسانه‌ها و سکوهایی دارای مجوز از تنظیم‌گران بخشی با رعایت بند «ل» ماده (۱۳۹) قانون مالیات‌های مستقیم انجام می‌شود.

ماده (۳) - به منظور پیاده‌سازی لایه محتوایی شبکه ملی اطلاعات و اجرای سیاست‌های کلان فرهنگی کشور و کمک به توسعه خدمات و محتوای داخلی سازگار با فرهنگ ایرانی-اسلامی از طریق ارائه کمک‌های مالی و تسهیلات قرض‌الحسنه صندوقی با عنوان صندوق حمایت از خدمات و محتوای ایرانی-اسلامی تشکیل می‌شود. منابع مالی صندوق شامل منابع حاصل از وجوه اجرای احکام انضباطی، هرگونه کمک و سرمایه‌گذاری اشخاص حقیقی و حقوقی و شرکت‌های دولتی وابسته و تابع، نهادهای عمومی غیردولتی و شهرداری‌ها و شرکت‌های وابسته و تابع است.

تبصره (۳) - سرمایه اولیه صندوق حمایت از خدمات و محتوای ایرانی-اسلامی به میزان ۱۰ هزار میلیارد (۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال حداکثر ظرف دو سال از محل بودجه عمومی تأمین می‌شود.

تبصره (۴) - اساسنامه صندوق حمایت از خدمات و محتوای ایرانی-اسلامی شامل ارکان، شخصیت حقوقی، مکان استقرار، وظایف، اختیارات، نحوه فعالیت، مدیریت و نظارت بر این صندوق توسط سازمان صدا و سیما با همکاری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و وزارت اقتصاد و دارایی ظرف مدت سه ماه پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون تهیه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

تبصره (۵) - تا زمان تصویب اساسنامه، صندوق حمایت از خدمات و محتوای ایرانی-اسلامی حق هیچ‌گونه فعالیتی نخواهد داشت.

تبصره (۶) - استفاده از حمایت‌ها و مشوق‌های اشاره شده در مواد (۲ و ۳) این قانون بر اساس نظام ارزیابی و رتبه‌بندی مصوب نهادهای ذی‌صلاح و صرفاً از طریق اشخاص حقیقی-حقوقی بخش خصوصی دارای مجوز از تنظیم‌گران بخشی و برای اجرا و پیاده‌سازی محورهای ذکر شده در ماده (۱) مجاز است.

تبصره (۷) - شاخص ترکیبی نظام ارزیابی و رتبه‌بندی سکوها و رسانه‌های صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی به‌موجب آیین‌نامه‌ای خواهد بود که سه ماه پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون تهیه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

ماده (۴) - در راستای مشارکت و نمایندگی مؤثر فعالان بخش خصوصی در فرایندهای تصمیم‌سازی اقدامات لازم در محورهای زیر به عمل می‌آید.

۱. ایجاد سازوکارهای درون‌صنفی با هدف ارتقای کیفیت محتوا و خدمات در قالب تشکیل کارگروه‌های تولید محتوا، کارگروه‌های توسعه

خدمات، کارگروه‌های اندیشه‌ورزی و جلسات استماع اقشار و نخبگان قبل از تولید محتوا و توسعه خدمات،

۲. ایجاد سازوکارهای نظارت (ممیزی) درونی و پیشینی از طریق ایجاد تحریریه‌های (نظارت) درون رسانه‌ها و سکوها،

۳. تشکیل کارگروه‌های مشورتی برای ارائه نظرات و پیشنهادهای فعالان صنعت در زمینه فرایندهای مرتبط با تنظیم‌گری صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی،
۴. توسعه اقدامات مشترک نظیر پیاده‌سازی نظام رده‌بندی سنی، توسعه بهترین تجارب فناوری‌های نظارتی و اجرای نظام مالکیت فکری میان فعالان بخش خصوصی (انجمن‌های صنفی) و تنظیم‌گران بخشی،
۵. حضور فعالان بخش خصوصی در فرایندهای تصمیم‌گیری از طریق نمایندگی و مشارکت مؤثر فعالان در کارگروه‌های تخصصی نظیر شوراهای تولید، انتشار و سایر شوراهای اجرایی تنظیم‌گران بخشی،
۶. تهیه و تدوین منشور اخلاقی، مرام‌نامه‌ها، راهنمای هنجاری و توصیه‌نامه‌ها و توسط انجمن‌های صنفی مرتبط.
- ماده (۵) -** تنظیم‌گران بخشی موضوع این قانون موظفند نسبت به برگزاری دوره‌های آموزشی، ارائه خدمات مشاوره و عارضه‌یابی برای رسانه و سکوها از بدو تأسیس و راه‌اندازی و حین فعالیت‌های رسانه‌ای اقدام کنند.
- تبصره -** سرفصل‌های آموزشی، حوزه‌های مشاوره و فرایندهای عارضه‌یابی سکوها و رسانه‌های صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی، به موجب شیوه‌نامه‌ای است که ظرف مدت سه ماه پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون حسب مورد توسط وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان صدا و سیما تهیه و به تصویب می‌رسد.
- ماده (۶) -** تنظیم‌گران بخشی موضوع این قانون موظفند از طریق ایجاد سامانه پایش و نظارت مردمی برون‌سکوپی، نظرات، شکایات کاربران و مخاطبان رسانه‌ها و سکوها صوت و تصویر را اخذ و ضمن پاسخ‌گویی به آن، زمینه برگزاری جلسات استماع نظرات و دیدگاه‌های کاربران با افراد حقیقی و حقوقی ارائه‌دهنده محتوا و خدمات رسانه‌ای فراهم کنند.
- ماده (۷) -** تنظیم‌گران بخشی موضوع این قانون موظفند در راستای مردمی‌سازی تنظیم‌گری، زمینه برگزاری جلسات استماع نظرات و دیدگاه‌های حلقه‌های میانی (نخبگان، سمن‌ها و انجمن‌های علمی و فرهنگی) را با افراد حقیقی و حقوقی ارائه‌دهنده محتوا و خدمات رسانه‌ای فراهم کنند.

فصل دوم: حدود فعالیت در سکوها ناشر محور و کاربر محور

- ماده (۸) -** عدم رعایت الزاماتی که در این ماده مشخص می‌شود برای سکوها و رسانه‌های ناشر محور تخلف محسوب می‌شود و متخلف مشمول ضمانت اجراهای مندرج در این قانون خواهد شد:
۱. تولید محتوای بدون مجوز توسط سکوها و رسانه‌ها،
  ۲. نقض حقوق مالکیت فکری توسط سکوها و رسانه‌ها،
  ۳. انتشار محتوای بدون مجوز توسط سکوها و رسانه‌ها،
  ۴. پخش زنده بدون مجوز توسط سکوها و رسانه‌ها،
  ۵. عدم اعمال ملاحظات (ممیزی) اعلام شده از تنظیم‌گران بخشی به سکوها در خصوص اصلاح محتوا،
  ۶. انتشار بخش اصلاح‌شده (ممیزی) محتوا در فضای مجازی،
  ۷. ارائه محتوا بدون الزام امکان نظارت والدین (Parental Control) برای تنظیمات نمایه (پروفایل)، محدودیت‌های مشاهده، تفکیک میان محتوا بر اساس رده‌های سنی، نظارت بر سابقه تماشا و مدیریت زمان مصرف کودکان توسط والدین در خدمات ناشر محور،
  ۸. ارائه محتوا بدون الزام درج رده‌بندی سنی و توصیف‌گره‌ای محتوایی برای افزایش اطلاعات کاربران و والدین درباره محتوای منتشر شده در خدمات ناشر محور.
- تبصره «۱» -** توصیف‌گر رده‌بندی سنی باید به نحوی که به سهولت برای کاربران قابل رؤیت و تشخیص باشد، درج شود.
- تبصره «۲» -** منظور از توصیف‌گره‌ای محتوایی علائم و نشانه‌هایی بوده که بیانگر نسبت محتوا با سن کاربران است.

۹. عدم رعایت سهم ۱۵ درصدی محتوای بومی (داخلی) سازگار با فرهنگ ایرانی اسلامی در سبد محتوایی رسانه‌های ناشر محور. تبصره «۱»- منظور از محتوای بومی، محتوایی است که در داخل کشور یا خارج کشور، با اخذ مجوزهای مرتبط توسط تولیدکنندگان از مراجع قانونی داخلی و با استفاده از توانمندی‌ها (عوامل انسانی و فنی) داخلی و منابع مالی داخلی و یا خارجی تولید و در قلمرو سرزمینی داخل و یا خارج از کشور منتشر شده است.
- تبصره «۲»- رعایت سهم ۱۵ درصدی در جدول برنامه‌ها (کنداکتور)، جاگذاری محتوا در صفحه اول، محتوای پیشنهادی به کاربران، صفحات معرفی برنامه‌ها، بخش جدیدترین‌ها و تبلیغات در شبکه‌های اجتماعی سکوها الزامی است.
- ماده (۹)- تولید و انتشار محتوا توسط سکوها و رسانه‌های ناشر محور در مواردی که در این ماده مشخص می‌شود تخلف محسوب شده و متخلف مشمول ضمانت اجراهای مندرج در این قانون خواهد شد:
  ۱. ترویج خرافات، معنویات مغایر با اصول و ارزش‌های دین اسلام،
  ۲. تحقیر و تضعیف کلی قوای سه‌گانه در نظر مردم،
  ۳. تضعیف و تحقیر منزلت و جایگاه نیروهای مسلح و نیروهای نظامی و انتظامی عهده‌دار امنیت و نظم اجتماعی،
  ۴. ترویج ایران‌هراسی و اسلام‌هراسی،
  ۵. ترویج سکولاریسم، تخریب و تحقیر فرهنگ و هویت ایرانی-اسلامی،
  ۶. نفی حاکمیت دین در زندگی دنیوی به تلویح یا تصریح در محتوای صوت و تصویر فراگیر،
  ۷. توهین، تحقیر، تحریک یا ایجاد اختلاف نسبت به قومیت‌ها، نژادها و زبان و لهجه‌های اقوام ایرانی،
  ۸. القای روحیه یأس و ناامیدی در مردم،
  ۹. ترویج چهره‌ها، رفتارها، تکیه کلام‌ها، گفتارها، لباس‌ها، آرایش‌ها، نمادها و نشانه‌های مغایر با هنجارها و فرهنگ ملی،
  ۱۰. تحقیر سنت‌های صحیح جامعه نظیر امر خانهداری و مادری بانوان، زندگی زوج‌های جوان با پدر و مادر و زندگی سالمندان با فرزندانشان،
  ۱۱. چهره‌سازی از افراد دارای ممنوعیت‌های قضایی،
  ۱۲. استفاده از مجریان، برنامه‌سازان، تولیدکنندگان و بازیگران دارای ممنوعیت‌های قضایی،منظور از ممنوعیت‌های قضایی، محرومیت‌های اجتماعی افراد و اشخاص شامل فعالیت‌های رسانه‌ای از سوی محاکم قضایی است.
- تبصره ۵- در موارد اشخاصی که فاقد ممنوعیت‌های قضایی هستند و یا دوره محکومیت آنها به پایان رسیده باشد؛ در حوزه تنظیم‌گری سازمان صدا و سیما به صلاحدید و تشخیص رئیس این سازمان و در حوزه تنظیم‌گری وزارت فرهنگ و ارشاد، به صلاحدید و تشخیص وزیر مربوط، می‌توانند در برنامه‌های سکوها صوت و تصویر فراگیر در حضور داشته باشند.
۱۳. تحقیر الگوهای ایرانی-اسلامی نسبت به الگوها و ارزش‌های بیگانه،
۱۴. تحقیر و تمسخر تولید، کار و سرمایه ایرانی،
۱۵. بزرگ‌نمایی ارزش‌ها، دانش‌ها و مشاهیر غربی و دستاوردهای علمی و فنی غرب به گونه‌ای که موجب خودکم‌بینی، تحقیر علمی و فرهنگی و ناامیدی مردم به‌ویژه جوانان شود،
۱۶. پخش محتوایی که به صورت مستقیم یا غیرمستقیم به تأیید و تبلیغ صهیونیسم جهانی و رژیم صهیونیستی بپردازد،
۱۷. ترویج عناوین و اسامی بی‌محتوا، کم‌ارزش یا اسامی شاخص غربی در نام و نشان سکو، نام‌گذاری و انتخاب برنامه‌ها،
۱۸. استفاده از نام، تصویر و صدای افراد برای مقاصد تبلیغاتی و اقتصادی بدون رضایت آنها،
۱۹. نمایش افراد در وضعیت غیرعادی و نامناسب که سبب توهین یا تحقیر فرد شود،
۲۰. ارائه موارد خلاف واقع و تحریف شده حوادث و وقایع،
۲۱. عدم ارائه هشدارهای لازم و مؤثر در انتشار محتوایی که دارای ردمبندی سنی هستند و دارای مصادیق خشونت، وحشت، کلام نامناسب می‌باشند

۲۲. تحریک، تشویق یا دعوت افراد (به‌ویژه کودکان و نوجوانان) به تخریب طبیعت و محیط زیست یا آزار و اذیت حیوانات،
۲۳. توهین یا تحقیر ارزش‌های اجتماعی و تعارض با عرف عمومی جامعه در رفتار، گفتار، پوشش و نظایر آن،
۲۴. اشاعه انواع آسیب‌ها و ناهنجاری‌های اجتماعی نظیر خشونت، قمار، مصرف دخانیات، مشروبات الکلی، مواد مخدر، روان‌گردان‌ها و ...
- تبصره ۵** - چنانچه با توجه به پیام، اقتضائات موضوع تولید رسانه‌ای و برای القا و انتقال پیام، نمایش موارد ذکر شده در این بند لازم باشد، آن سکو یا رسانه مشمول این بند نمی‌شود.
۲۵. تضعیف نهاد خانواده، ترویج مظاهر و سبک زندگی انحرافی،
۲۶. تحریف و وارونه‌نمایی تاریخ اسلام و ایران، وقایع انقلاب اسلامی، دفاع مقدس، جریان مقاومت و نیز تطهیر حکومت پهلوی، دولت‌های متخاصم و دشمنان ملت ایران و مانند آن به نحوی که موجب گمراهی مخاطب شود.
- تبصره ۵** - محتوایی که پیش از عرضه از طریق سکوی ناشر محور، مجوز یا تأیید لازم را از تنظیم‌گران بخشی موضوع این قانون دریافت کرده و یا اصلاحات مورد نظر آن مقامات در خصوص آن محتوا اعمال شده باشد را نمی‌توان مصداق محتوای غیرقانونی و متخلفانه قلمداد کرد و سکو فاقد مسئولیت قانونی در قبال محتوای منتشر شده است.
- ماده (۱۰)** - رفتارهای زیر در حوزه الزامات رقابت و انحصار حاکم بر ارائه خدمات ممنوع است و متخلف مشمول ضمانت اجرای مندرج در این قانون می‌شود:
۱. محاسبه ترافیک در خدمات داخلی مغایر با مصوبات شورای عالی فضای مجازی،
  ۲. استفاده از الگوهای درآمدی صرفاً مبتنی بر ترافیک از منبع محتوای خارجی،
  ۳. عدم ارائه گزارش در خصوص شیوه‌های تأمین مالی.
- تبصره ۵** - سکوها و رسانه‌های مشمول این قانون موظفند هر ۶ ماه گزارش عملکرد تأمین مالی خود را به صورت انتشار عمومی در دسترسی عموم قرار دهد.
۴. نقض توافق نامه سطح خدمات (Service-Level Agreement).
- تبصره ۵** - منظور از توافق سطح خدمات عبارت است از انتظار و قرارداد، بین یک خدمت‌دهنده خدمات رسانه‌ای از یک طرف و اشخاص حقیقی و یا حقوقی که به عنوان کاربر از این خدمات استفاده می‌کند.
۵. رفتارهای یک‌جانبه، توافقات و ادغام‌های ضد رقابتی موضوع ماده (۴۸) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم (۴۴) قانون اساسی،
۶. تعرفه گذاری پنهان، تهاجمی و تبعیض در تعرفه گذاری.
- تبصره ۱** - الزامات تسهیل رقابت و منع انحصار از رقابت در سکوهایی صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی به موجب آیین‌نامه خواهد بود که ظرف مدت سه ماه پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون توسط مرکز ملی رقابت حسب مورد با همکاری سازمان صدا و سیما و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تهیه و تصویب به هیئت وزیران می‌رسد.
- تبصره ۲** - تعاریف و اصطلاحات به کار رفته در این ماده براساس فصل نهم قانون سیاست‌های اصل (۴۴) در بخش تسهیل رقابت و منع انحصار است.
- ماده (۱۱)** - رفتارهای زیر در ارائه خدمات کاربر محور توسط سکوها ممنوع است و متخلف مشمول ضمانت اجرای مندرج در این قانون می‌شود:
۱. ارائه محتوا و خدمات بدون در نظر گرفتن الزام ایجاد ساز و کار گزارش دهی و پرچم گذاری محتوای مجرمانه برای کاربران،
- تبصره ۱** - سکوهایی کاربر محور موظفند ساز و کار مؤثری را برای دریافت گزارش‌ها و شکایات کاربران از انتشار محتوای مستهجن، نقض مالکیت فکری، نشر جعلی و کذب، تخلفات تبلیغات و تخلفات فنی، پردازش غیرقانونی داده ارائه کنند.

- تبصره «۲»- سکوهای کاربرمحور موظفند ظرف مدت حداکثر ۲۴ ساعت پس از دریافت گزارش از طریق سازوکارهای درون برون سکویی، موضوع نقض یا تخلف را بررسی و نتیجه را به گزارش دهنده اعلام کنند.
۲. ارائه محتوا و خدمات بدون در نظر گرفتن الزام شفاف سازی در نشان دادن ارتباطات تجاری و تبلیغات،
۳. ارائه محتوا و خدمات بدون در نظر گرفتن الزام تشخیص محتوای مشکوک، اخبار جعلی و محتوای خلاف واقع،
۴. ارائه محتوا و خدمات بدون در نظر گرفتن الزام ایجاد اقدامات مناسب برای محافظت از عموم مردم در برابر محتوای حاوی تحریک به خشونت یا نفرت علیه افراد و امنیت ملی،
۵. ارائه محتوا و خدمات بدون در نظر گرفتن الزام شفاف سازی محتوای که از طریق فناوری های مانند جعل عمیق و واقعیت مجازی ایجاد شده اند،
۶. عدم ایجاد اقدامات ایجابی برای توسعه سواد رسانه ای،
۷. در اختیار قرار دادن داده های کاربران بدون رضایت آنها به اشخاص سوم و تجاری به غیر از موارد قانونی،
۸. انتقال داده های ذخیره سازی شده در سکوها به خارج از کشور بدون مجوز مرجع رسمی حمایت از داده ها (کمیسیون عالی تنظیم مقررات مرکز ملی فضای مجازی)،
- ماده (۱۲)** - عدم رعایت الزام زیر در خصوص شفافیت در ارائه خدمات کاربرمحور توسط سکوها ممنوع بوده و متخلف مشمول ضمانت اجراهای مندرج در این قانون می شود:
۱. عدم شفافیت در بخش شرایط استفاده از سکو برای کاربران به زبان ساده و غیر فنی پیش از استفاده کاربران از خدمت و اخذ موافقت آنها،
- تبصره ۵** - منظور از شرایط استفاده از خدمات مجموعه شرایط ضروری یا غیر ضروری است که هنگام شروع استفاده کاربران از «سکوها» به اطلاع کاربر می رسد و در صورت موافقت با این شرایط امکان استفاده از خدمات «سکو» را خواهند داشت:
- الف) خدماتی که استفاده از آنها منوط به داشتن حساب کاربری است،
- ب) موارد ضروری احراز هویت و روش های آن،
- ج) سیاست های سکو در خصوص حذف تبلیغ یا مسدودسازی دسترسی به آن یا تعلیق یا بستن حساب کاربری برای انتشار تبلیغات غیرقانونی یا متخلفانه،
- د) ارائه محتوا و خدمات به کودکان بدون در نظر گرفتن الزام بیان شفاف اقدامات حمایتی سکو از کودکان در بخش شرایط استفاده از خدمت
- ه) سیاست های حذف، تعلیق و مسدودسازی حساب های کاربری و همچنین حذف، محدودیت در دسترسی و مسدودسازی دسترسی به محتوای به اشتراک گذاشته توسط کاربران،
- و) سازوکار دریافت گزارش ها و رسیدگی به شکایت کاربران،
- ز) دلایل و چگونگی ارائه اطلاعات کاربران به مراجع عمومی اعم از اداری و قضایی.
۲. عدم ارائه اطلاعات هویتی سکوها و رسانه های صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی به زبان رسمی و به صورت دائمی در بخش های قابل مشاهده پایگاه اینترنتی یا برنامه های کاربردی شامل:
- الف) نام حقوقی، نشانی دفتر مرکزی،
- ب) اطلاعات تماس اضطراری و شماره تماس پشتیبانی (با امکان دسترسی در ساعات کاری)،
- ج) فرم تماس بر خط،
- د) معرفی مرجع نظارتی صلاحیت دار در کشور برای طرح شکایت،
- ه) ارائه مدارک حرفه ای یا مجوزهای مرتبط با فعالیت سکو و رسانه از مراجع ذی صلاح.
- ماده (۱۳)** - رفتارهای زیر در ارائه خدمات کاربرمحور برای کودکان و نوجوانان توسط سکوها ممنوع است و متخلف مشمول ضمانت اجراهای

مندرج در این قانون می‌شود:

۱. ارائه محتوا و خدمات به کودکان بدون در نظر گرفتن الزام ابزارهای نظارت (کنترل) والدین، که والدین بتوانند از نظر تفکیک سنی، مدیریت زمان و حیطه دسترسی متناسب با سن کودک انتخاب کنند،
  ۲. ارائه محتوا و خدمات به کودکان بدون در نظر گرفتن الزام رضایت والدین برای کودکان و نوجوانان زیر ۱۶ سال،
  ۳. ارائه محتوا و خدمات بدون در نظر گرفتن الزام ایجاد سازوکارهای فنی - اجرایی برای تأیید سن واقعی کاربران و نوجوانان،
  ۴. ارائه محتوا و خدمات به کودکان بدون در نظر گرفتن الزام رده‌بندی سنی و توصیف‌گرهای محتوایی،
  ۵. دریافت اطلاعات غیر ضروری، جمع‌آوری و پردازش داده‌های مربوط به کودکان و نوجوانان با اهداف تجاری، شخصی‌سازی، تبلیغات، پیشنهاددهی الگواره (الگوریتمی).
- تبصره «۱»** - مبنای احراز سن براساس رضایت والدین و با استفاده سامانه‌های رسمی احراز هویت صورت می‌گیرد.
- تبصره «۲»** - دریافت داده‌های ضروری کودکان و نوجوانان نظیر سن و جنسیت برای ارائه خدمت به کودکان مستثناست.
- ماده (۱۴)** - رفتارهای زیر در حوزه پالایش و نظارت محتوا در ارائه خدمات کاربر توسط سکوها ممنوع است و متخلف مشمول ضمانت‌اجراهای مندرج در این قانون می‌شود:
۱. ارائه محتوا و خدمات بدون در نظر گرفتن الزام سامانه پایش هوشمند ماشینی و انسانی به‌طور هم‌زمان،
  ۲. ارائه محتوا و خدمات بدون در نظر گرفتن الزام برای پایش و جستجوی منظم و مستمر سکوها و رفتارهای کاربران برای شناسایی محتوای مجرمانه
  ۳. عدم ایجاد محدودیت برای حساب‌های کاربری که محتوای متخلفانه و مجرمانه را نشر می‌دهند در صورت علم و آگاهی به وجود یک محتوا و متخلفانه و مجرمانه بودن آن،
  ۴. عدم حذف محتوای متخلفانه و مجرمانه در صورت علم و آگاهی به وجود محتوای متخلفانه یا مجرمانه از طریق سازوکارهای گزارش‌دهی یا سامانه پایش هوشمند خودکار و یا انسانی،
- تبصره ۵** - منظور از علم و آگاهی به وجود محتوای غیرقانونی، اقدام‌های سکوها از جمله پرداخت برای تولید و انتشار محتوای خاص در سکوها به‌عنوان محتوای سفارشی، ویرایش اساسی محتوای منتشر شده توسط کاربران، مشارکت ماهوی در تولید محتوای منتشر شده در سکوها و تشویق به تولید، عرضه یا انتشار محتوای غیرقانونی با علم به غیرقانونی بودن محتوا و دریافت گزارش از طریق سازوکارهای درون و برون سکویی است؛ اثبات عدم علم و آگاهی برعهده سکوها می‌باشد.
۵. عدم همکاری سکوها و رسانه‌های کاربرمحور با تنظیم‌گران بخشی و سایر مراجع ذی‌صلاح قانونی برای رسیدگی و حذف محتوای متخلفانه و غیرقانونی،
  ۶. حذف، تعلیق و مسدودسازی حساب کاربری بدون رعایت ضوابط و شرایط قانونی لازم،
  ۷. حذف، محدودیت در دسترسی و مسدودسازی دسترسی به محتوای به اشتراک گذاشته شده توسط کاربران بدون رعایت ضوابط و شرایط قانونی لازم،
  ۸. عدم ایجاد سازوکار نظارتی مؤثر مرتبط با پخش زنده نظیر سازوکارهای تأخیر زمان (Time-Delay)، تشخیص محتوای مجرمانه و متخلفانه در لحظه (Real-Time)، تهیه فهرست (لیست) سیاه برای تشخیص نظرات تعاملی برخط کاربران،
  ۹. عدم ایجاد مخزن محتوایی و سامانه ضبط شاهد برای محتوایی که به صورت پخش زنده و یا به صورت هم‌زمان (Streaming) منتشر شده و ضبط و ذخیره‌سازی داده‌های الکترونیکی مرتبط با محتوای پخش شده به مدت ۶ ماه،
- ماده (۱۵)** - رفتارهای زیر در حوزه مالکیت فکری در ارائه خدمات کاربر توسط سکوها ممنوع است و متخلف مشمول ضمانت‌اجراهای مندرج در این قانون می‌شود:
- الف)** ارائه محتوا و خدمات بدون در نظر گرفتن تمهیدات لازم برای جلوگیری از دسترسی به محتوای نقض‌کننده حقوق مالکیت فکری از جمله

فناوری‌های نظارتی متعارف تشخیص محتوا (نظیر سیستم‌های Content ID).

تبصره ۱ - ارائه‌دهندگان خدمات کاربر محور در مورد محتوای تولید شده توسط کاربر و در قبال ذخیره، جستجو، اشتراک گذاری محتوای نقض کننده حقوق مالکیت فکری دیگران، مسئولیتی ندارند، مگر اینکه از نقض بودن آنها مطلع باشند یا از آن نفع برده باشند و یا با علم و آگاهی از نقض، اقدامی را برای حذف و مسدودسازی و انتشار مجدد آن نکرده باشند. اثبات عدم علم و آگاهی برعهده سکو است.

تبصره ۲ - چنانچه شخصی مدعی نقض حقوق مالکیت فکری خود در یک سکوی کاربر محور باشد؛ باید ظرف مدت ۴۵ روز از تاریخ اطلاع، اظهارنامه‌ای مبنی بر مستندات قانونی خود به سکو ارائه کند، سکوی کاربر محور موظف است ظرف مدت ۴۸ ساعت از زمان دریافت اظهارنامه مستدل، نسبت به صحت سنجی اقدام کرده و در صورت احراز نقض مالکیت فکری، نسبت به محدودسازی، جلوگیری از امکان دسترسی و انتشار مجدد آن اقدام کند و آن را برای اتخاذ تصمیم لازم به اطلاع نهاد تنظیم گر بخشی برساند.

ماده (۱۶) - سکوهای کاربر محور موظفند در بازه زمانی ۹ ماه پس از لازم الاجرا شدن قانون، اقدامات لازم برای پیاده‌سازی الزامات مندرج در مواد (۱۱ تا ۱۵) این قانون را به کار ببرند.

ماده (۱۷) - ارتکاب رفتارهای زیر در حوزه پخش و انتشار تبلیغات تجاری توسط سکوهای ناشر محور و کاربر محور ممنوع است و متخلف حسب مورد مشمول ضمانت اجراهای مندرج در این قانون می‌شود:

۱. تبلیغ کالاها و خدماتی که به موجب قوانین تولید، فروش و یا عرضه آنها ممنوع است.
۲. تبلیغات نادرست و حاوی ادعاهای غیر قابل اثبات موضوع ماده (۷) قانون حمایت از حقوق مصرف کنندگان،
۳. هرگونه تحقیر، توهین و استهزا در تبلیغات،
۴. تبلیغات کالاها و خدماتی که تبلیغ آنها نیاز به اخذ مجوز از مراجع ذی صلاح قانونی دارند.
۵. تشویق رفتارهای مضر برای محیط زیست،
۶. بی‌احترامی به لهجه اقوام مختلف کشور در بیان آگهی تبلیغاتی،
۷. بی‌اعتبار کردن کالاها و خدمات دیگر از طریق مقایسه،
۸. تبلیغ کالاها و خدمات خارجی که مشابه داخلی دارند.
۹. تبلیغاتی که از ساختار تبلیغات ویژه‌های دیگر تقلید کرده باشد؛ به گونه‌ای که سبب فریب مخاطب شده و منجر به گمراهی وی شود.
۱۰. پوشش خارج از عرف و ارزش‌های فرهنگی ایرانی - اسلامی تبلیغ کننده،
۱۱. استفاده از خط و زبان بیگانه در تبلیغات،
۱۲. تبلیغات با بهره‌گیری از جاذبه‌های جنسی،
۱۳. مخاطب قرار دادن کودکان به منظور تشویق و تحریک به خرید،
۱۴. ترغیب کودکان و نوجوانان به خرید کالاها یا خدمات توسط پست، تلفن، رایانه و سایر ابزارهای ارتباطی الکترونیک،
۱۵. تشویق کودکان برای اینکه والدین یا دیگران را برای خرید کالا یا خدمات متقاعد کنند.
۱۶. نشان دادن کودکان در موقعیت‌های خطرناک،
۱۷. نمایش اعتماد به افراد بیگانه یا ورود به مکان‌های ناشناس برای کودکان،
۱۸. القای کمبود و حقارت در صورت نداشتن کالا یا خدمات مورد تبلیغ به کودکان،
۱۹. تبلیغ و نمایش کارهای خطرناک برای کودکان و سوءاستفاده از زودباوری، حس عاطفی و بی‌تجربگی آنها در تشخیص واقعیت‌ها،
۲۰. عدم تناسب تبلیغ با سن و مهارت کودکان در خصوص راه اندازی و نحوه مصرف کالا یا خدمات تبلیغ شده،
۲۱. تبلیغ پنهان و نامحسوس برای مخاطب کودک مثل گمارش محصول (Product Placement) یا نظایر آن،
۲۲. تبلیغی که از اعتماد خاص کودک به پدر و مادر و بستگان سوءاستفاده کند.

ماده (۱۸) - رفتارهای زیر توسط افراد دارای نفوذ (چهره‌ها) در تبلیغات تجاری در سکوه‌های کاربر محور و ناشر محور ممنوع است و متخلف حسب مورد مشمول ضمانت اجرای مندرج در این قانون می‌شود:

۱. عدم افشای فرد دارای نفوذ در خصوص روابط مالی و قراردادی خود با افرادی که برای آنها اقدام به تأیید کالا و خدمات کرده است، در این غیر صورت با رعایت قانون ممنوعیت تبلیغات و معرفی محصولات و خدمات غیر مجاز و آسیب رسان به سلامت در رسانه‌های ارتباط جمعی داخلی و بین‌المللی و فضاهای مجازی مطابق ضوابط تبلیغات همراه کننده رفتار می‌شود.

۲. چنانچه از ناحیه کالا یا خدمت تأیید شده ضرر و آسیبی (اعم از ضرر مادی، معنوی و جانی) به مصرف کننده وارد شود، فرد دارای نفوذ (چهره‌ها) در صورتی مسئول است که در بررسی اسناد مربوط به ادعاهای مطرح شده قصور ورزد یا با علم به خلاف واقع بودن اظهارات اقدام به تأیید کند.

۳. عدم مشخص کردن نشان و برچسب تبلیغات در زمان پخش بازاریابی توسط افراد دارای نفوذ (چهره‌ها) برای کاربران.

تبصره «۱» - منظور از فرد دارای نفوذ (چهره‌ها) اشخاصی که عرفاً دارای شهرت محسوب می‌شوند به غیر از سفارش دهنده آگهی است.

ماده (۱۹) - عدم رعایت الزامات ذیل در تبلیغات تجاری توسط سکوه‌های ناشر محور و کاربر محور ممنوع بوده و متخلف مشمول ضمانت اجرای مندرج در این قانون می‌شود:

۱. عدم رعایت الزامات لازم در شفافیت و تمایز تبلیغات با سایر محتوای ارائه شده و برچسب گذاری آن برای پیشگیری از گمراه شدن کاربران و مصرف کنندگان،

۲. عدم به کارگیری تدابیر لازم برای پیشگیری، شناسایی و توقف تبلیغات متخلفانه و غیرقانونی.

تبصره - سکوه‌های کاربر محور موظفند هر زمان که در نتیجه گزارش، شکایت یا پایش‌های انسانی یا ماشینی خود، از وجود تبلیغات متخلفانه و غیرقانونی در سکو آگاه شوند باید ظرف مدت ۴۸ ساعت، حسب مورد نسبت به اصلاح، قطع پیوندهای مرتبط، حذف یا مسدودسازی دسترسی به آن اقدام کنند.

۳. عدم دریافت و بررسی اطلاعات هویتی، مکانی و ارتباطی تبلیغ کنندگان توسط سکوه‌های کاربر محور،

۴. عدم ایجاد مخزن محتوای تبلیغاتی و ضبط و ذخیره سازی داده‌های الکترونیکی مرتبط با فعالیت تبلیغاتی به مدت ۶ ماه،

۵. ارائه تبلیغات در خدمات صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی به نحوی که موجب اختلال در استفاده عادی کاربران از خدمات شود (از جمله نمایش اجباری، تکرار غیر معقول، یا عدم امکان حذف تبلیغ، مسدودسازی بخشی از محتوا)،

۶. پردازش داده‌های شخصی کاربران برای تبلیغات هدفمند و پیشنهاد یک تبلیغ براساس داده‌های شخصی و پیش بینی ترجیحات و علایق کاربر،

۷. عدم تناسب حجم (تعداد)، زمان بندی و روش نمایش تبلیغات با الگوهای درآمدی مبتنی بر اشتراک، ترافیک و تبلیغات در سکوه‌های ناشر محور و کاربر محور.

تبصره - الزامات اختصاصی تبلیغات در سکوه‌های ناشر محور و کاربر محور به موجب آیین نامه‌ای خواهد بود که حسب مورد توسط سازمان صدا و سیما و با همکاری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ظرف مدت سه ماه پس از لازم الاجرا شدن این قانون تهیه و به تصویب می‌رسد.

۸. عدم اخذ مجوزهای لازم برای تبلیغات در سکوه‌های ناشر محور و کاربر محور.

ماده (۲۰) - رفتارهای زیر حوزه خبر و اطلاع رسانی توسط سکوه‌های کاربر محور و کانال‌های خبری دارای بیش از پنج (۵) هزار عضو در پیام‌رسان‌ها و سایر رسانه‌های اجتماعی ممنوع است و متخلف حسب مورد مشمول ضمانت اجرای مندرج در این قانون می‌شود:

۱. عدم رعایت موازین شرعی، قوانین و مقررات در انجام فعالیت‌های حرفه‌ای،

۲. انتشار محتوای خشونت آمیز که منجر به جریحه دار شدن افکار عمومی جامعه شود،

۳. عدم رعایت حقوق کودکان،

۴. نفرت پراکنی و تشدید اختلافات قومی، نژادی و مذهبی،

۵. استفاده از روش‌های متقلبانه یا توأم با فریب برای کسب و انتشار اخبار و اطلاعات،

۶. نشر اطلاعات نادرست، اخبار و محتوای خلاف واقع،

۷. افشای هویت منابع خبری بر خلاف رضایت آنان.

تبصره ۱۱ - مسئولیت اقدامات کاربران و کانال‌های خبری در سکوه‌های کاربر محور بر عهده خود کاربران و گردانندگان کانال خبری بوده، مگر اینکه ارائه دهنده خدمت از نقض بودن آنها مطلع باشند یا از آن نفع برده باشند و یا با علم و آگاهی از نقض، اقدامی را برای حذف و مسدودسازی و انتشار مجدد آن نکرده باشند. ارائه دهنده خدمات موظف به همکاری با مقامات مجاز، در چارچوب قوانین و مقررات کشور هستند. اثبات عدم علم و آگاهی بر عهده سکواست.

تبصره ۵ - در مواردی که سکوی بر خط نسبت به محتوای غیرقانونی مسئولیتی ندارد، مسئولیت بر عهده تولید کننده، ویرایش کننده و منتشر کننده آن محتواست. همچنین، مسئولیت سکوی بر خط به معنای عدم مسئولیت فردی که محتوای غیرقانونی را تولید کرده نیست.

فصل سوم: فرایندهای رسیدگی به تخلفات

ماده (۲۱) - به منظور رسیدگی به تخلفات رسانه‌های صوت و تصویر فراگیر کارگروه (کمیته) رسیدگی به تخلفات که در دو سطح هیئت‌های بدوی و تجدیدنظر کارگروه تخلفات با ترکیب زیر تشکیل می‌شود و نقض مواد این قانون توسط سکوها را بررسی و احکام انضباطی را اعمال می‌کند.

۱. هیئت بدوی متشکل از پنج عضو زیر است:

(الف) یک قاضی آشنا به حوزه فرهنگ و رسانه و آگاه به امور مرتبط به این قانون به پیشنهاد وزیر دادگستری و تأیید رئیس قوه قضائیه،

(ب) یک نفر متخصص در حوزه فناوری و فضای مجازی و آگاه به امور مرتبط به این قانون به انتخاب دبیر شورای عالی فضای مجازی،

(ج) یک نفر متخصص در حوزه فرهنگ و هنر و آگاه به امور مرتبط به این قانون به انتخاب دبیر شورای عالی انقلاب فرهنگی،

(د) یک نفر متخصص از اساتید رسانه و ارتباطات و آگاه به امور مرتبط به این قانون با حداقل ۱۵ سال تجربه به انتخاب بالاترین مقام دستگاه اجرایی موضوع این قانون،

(ه) یک نفر نماینده از کانون‌ها و نهادهای صنفی مرتبط با موضوع این قانون به پیشنهاد کانون عالی انجمن‌های صنفی و تأیید وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.

۲. هیئت تجدیدنظر متشکل از سه عضو زیر است:

(الف) یک قاضی دادگاه تجدیدنظر و آگاه به امور مرتبط به این قانون و با داشتن حداقل ۱۵ سال تجربه مرتبط به پیشنهاد وزیر دادگستری و تأیید رئیس قوه قضائیه،

(ب) یک وکیل دادگستری آشنا و آگاه به امور مرتبط به این قانون و با داشتن حداقل ۱۵ سال سابقه مرتبط به انتخاب مرکز و کلا، کارشناسان رسمی و مشاوران خانواده قوه قضائیه،

(ج) یک متخصص از اساتید حوزه ارتباطات و رسانه و آگاه به امور مرتبط با این قانون و با داشتن حداقل ۱۵ سال سابقه مرتبط به انتخاب بالاترین مقام دستگاه اجرایی موضوع این قانون.

تبصره ۱۱ - عضویت اعضا به صورت هم‌زمان در هیئت‌های بدوی و تجدیدنظر ممنوع است.

تبصره ۲ - ترکیب اعضا در هیئت‌های بدوی و تجدیدنظر حسب مورد تنظیم‌گران بخشی متفاوت خواهد بود.

ماده (۲۲) - در صورتی که رسانه‌ها یا سکوه‌های موضوع این قانون مرتکب تخلفات مندرج در این قانون شوند هیئت رسیدگی به تخلفات با توجه به گستردگی آثار تخلف، تعدد و تکرار، اهمیت موضوع، مدت زمان استمرار آن تخلف و زیان وارده و انجام یا عدم انجام اقدامات جبرانی از سوی سکوی می‌تواند یک یا ترکیبی از ضمانت اجرای مندرج در جدول زیر را در خصوص سکوی متخلف اتخاذ کند.

سطح	مواد مرتبط با تخلفات	ضمانت اجرای تخلف
۱	ماده (۱۲)	۱) حذف یا اصلاح محتوا و یا تبلیغ و رعایت الزامات قانونی، ۲) اخذ تعهدنامه رسمی مبنی بر عدم تکرار و اتخاذ تدابیر لازم برای پیشگیری از رفتار متخلفانه، ۳) جبران خسارت از زیان‌دیدگان و تأمین رضایت آنان، ۴) محرومیت از تسهیلات و مشوق‌های تعیین شده موضوع مواد (۲ و ۳) این قانون و سایر تسهیلات دولتی.
۲	بندهای ۷ تا ۹ ماده ۸ بندهای ۲۲ تا ۲۶ ماده ۹	۱) الزام رسانه و سکو به تولید و انتشار محتوا در محورهای محتوایی موضوع ماده (۱) این قانون، ۲) ایجاد محدودیت یا ممنوعیت برای مؤسسات یا شرکت‌های تبلیغاتی برای استفاده از سکوی متخلف به‌منظور تبلیغات برای مدت یک هفته تا سه ماه.
۳	بندهای « ۱ تا ۶ » ماده (۸) ماده (۹) بند «۲» ماده (۱۰) ماده (۱۱) ماده (۱۵) ماده (۱۷) ماده (۱۶) بندهای « ۱ تا ۹ » ماده (۱۸) ماده (۱۹)	۱) استرداد وجوه دریافتی و جریمه نقدی معادل ۲ برابر انتفاع مالی ناشی از نقض قانون، ۲) پرداخت جریمه نقدی معادل ۱ تا ۵ درصد از کل درآمد سالیانه سکوی متخلف.
۴	ماده (۱۰) ماده (۱۳) ماده (۱۴) ماده (۱۵) ماده (۲۰)	۱) ایجاد محدودیت در حیطه انتشار محتوای جدید برای مدت یک هفته تا سه ماه، ۲) ایجاد محدودیت در حیطه‌های دسترسی (محدودیت‌های منطقه‌ای، سنی و زمانی) برای مدت یک هفته تا سه ماه، ۳) ایجاد محدودیت فنی (عدم محاسبه مصرف ترافیک و کاهش پهنای باند و سرعت اینترنت) برای مدت یک هفته تا سه ماه، ۴) ایجاد محدودیت خدماتی (مسدودسازی درگاه پرداخت و نماد اعتماد الکترونیک) برای مدت یک هفته تا سه ماه.
۵	بندهای « ۱ تا ۴ » ماده (۸) بند «۸» ماده (۱۹)	۱) تعلیق مجوز برای مدت سه ماه تا یک سال،

مأخذ: یافته‌های گزارش.

تبصره ۱ - نحوه ابلاغ تابع احکام قانون آیین دادرسی مدنی خواهد بود.

تبصره ۲ - رسیدگی به تخلفات نافی رسیدگی در مواردی که به موجب قوانین جرم تلقی می‌شود در محاکم صالح نیست.

تبصره ۳ - دبیرخانه هیئت رسیدگی به تخلفات حسب مورد در محل تنظیم‌گران بخشی موضوع این قانون مستقر خواهد بود؛ شیوه اداره دبیرخانه، به‌موجب آیین‌نامه‌ای خواهد بود که ظرف مدت سه ماه بعد پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون، با رعایت ماده واحد «تعیین الزامات ساماندهی حوزه صوت و تصویر فراگیر» مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی توسط سازمان صدا و سیما و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و با همکاری دادستانی کل کشور تهیه شده و به تصویب می‌رسد.

ماده (۲۳) - تصمیمات و آرای قطعی کارگروه تخلفات قابل شکایت و رسیدگی در دیوان عدالت اداری است.

ماده (۲۴) - در صورت اجرای اقدامات جبرانی زیر هیئت‌های رسیدگی به تخلفات موضوع این قانون می‌توانند، احکام انضباطی را به‌نحوی که با شرایط فعالیت سکوی متخلف مناسب‌تر باشد، یک سطح تقلیل دهند.

۱. جبران خسارت از زیان دیدگان خصوصی و عمومی،
  ۲. سکوها از طریق بسترهای انتشار خود، عذرخواهی رسمی و عمومی را درباره زیان وارده منتشر کند،
  ۳. علاوه بر عذرخواهی رسمی و عمومی سکو، حداکثر ظرف مدت ۲۴ ساعت ارائه اطلاعات نادرست را تصحیح کند،
  ۴. سکو درباره رفتارهای ناهنجار، ارائه اطلاعات غلط یا آسیب‌زا به کاربران و مخاطبان شفاف‌سازی کند،
  ۵. همکاری و اقدام مؤثر با تنظیم‌گران بخشی در مواردی که آنها به سکو گزارش می‌دهند.
  ۶. سکو به صورت داوطلبانه، برای جبران خسارت از طریق بسترهای انتشار رسمی خود اقدام به تولید و انتشار محتوای مرتبط با اهداف آموزشی، فرهنگی و اجتماعی کند.
- تبصره** - در صورتی که هر یک از این دلایل مخفقه تنبیه به تنهایی وجود داشته باشد می‌توان آن را اعمال کرد و نیازی نیست تا همه این موارد وجود داشته باشد تا هیئت‌های رسیدگی بتواند در مجازات تخفیف دهد.
- ماده (۲۵)** - کلیه وجوه حاصل از احکام کارگروه رسیدگی به تخلفات در خصوص جریمه‌های تنبیهی به حسابی در خزانه‌داری کل کشور واریز می‌شود و به سازمان برنامه و بودجه اجازه داده می‌شود پس از آن، این وجوه را در ردیف‌های جداگانه‌ای به نسبت زیر تخصیص دهد: الف) هشتاد درصد (۸۰٪) از درآمدها پس از گردش در ردیف جداگانه به صندوق حمایت از خدمات و محتوای ایرانی - اسلامی اختصاص یافته تا صرف اجرای برنامه‌های حمایتی موضوع فصل اول این قانون شود.
- ب) ۱۰ درصد (۱۰٪) از درآمدها به عنوان درآمد دولتی منظور شده و در حساب خزانه‌داری کل کشور تجمیع شده و از طریق وزارت آموزش و پرورش صرف ایجاد نظام خدمات مشاوره و مددکاری به خانواده‌ها و راه‌اندازی خط تماس مشاوره برخط برای کمک به خانواده‌ها، خردسالان، کودکان و نوجوانان در معرض خطر فضای مجازی به صورت ارزان و در دسترس شود.
- ج) ۱۰ درصد (۱۰٪) از درآمدها به عنوان درآمد دولتی منظور شده و در حساب خزانه‌داری کل کشور تجمیع شده و از طریق پلیس تا صرف توسعه فناوری‌های نظارتی و راه‌اندازی خط تماس اضطراری (هات‌لاین) به منظور گزارش جرائم و تخلفات محتوایی علیه کودک و نوجوان از وقوع جرائم فضای مجازی هزینه شود.

فصل چهارم: سایر

- ماده (۲۶)** - رسیدگی به جرائم سکوها و رسانه‌های موضوع این قانون تابع قوانین مربوط به خود است.
- ماده (۲۷)** - کلیه تعاریف و اصطلاحات به کار رفته در این قانون مطابق با تعاریف مندرج در مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای عالی فضای مجازی است.
- ماده (۲۸)** - سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در حیطة وظایف و اختیارات مصرح (در حوزه تولید، پخش محصولات، صدور مجوز و نحوه نظارت بر آنها) با رعایت مواد (۱) و (۷) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی اصلاحی ۱۳۹۹/۱۱/۱۵ و نیز با رعایت تقسیم کار و تعیین حدود وظایف سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی برابر مصوبه شماره ۳۳۳۷ مورخ ۱۴۰۲/۳/۳۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی حسب مورد مسئول اجرای این قانون هستند.
- ماده (۲۹)** - دستگاه‌ها و نهادهای موضوع ماده (۲۹) قانون برنامه ششم توسعه به‌جز مواردی که از شمول این حکم مستثنا بوده موظف به اجرای احکام کارگروه (رسیدگی به تخلفات این قانون در خصوص ایجاد محدودیت فنی، خدماتی و دسترسی هستند).
- ماده (۳۰)** - ارائه‌دهندگان خدمات میزبانی و کارورهای مخابراتی موظفند به محض دریافت حکم کارگروه رسیدگی به تخلفات این قانون در سامانه‌های رایانه‌ای خود از ادامه دسترسی به آن ممانعت به عمل آورند.
- ماده (۳۱)** - ارائه‌دهندگان خدمات میزبانی و کارورهای مخابراتی موظفند به محض دریافت حکم کارگروه رسیدگی به تخلفات این قانون نسبت به استرداد وجوه دریافتی و درآمدی سکوا از نقض مفاد این قانون اقدام کنند.

ماده (۳۲) - در راستای اجرای اصل (۱۷۵) قانون اساسی، شورای نظارت بر سازمان صدا و سیما وظیفه نظارت بر حسن اجرای این قانون را در امور مرتبط با سازمان صدا و سیما برعهده خواهد داشت.

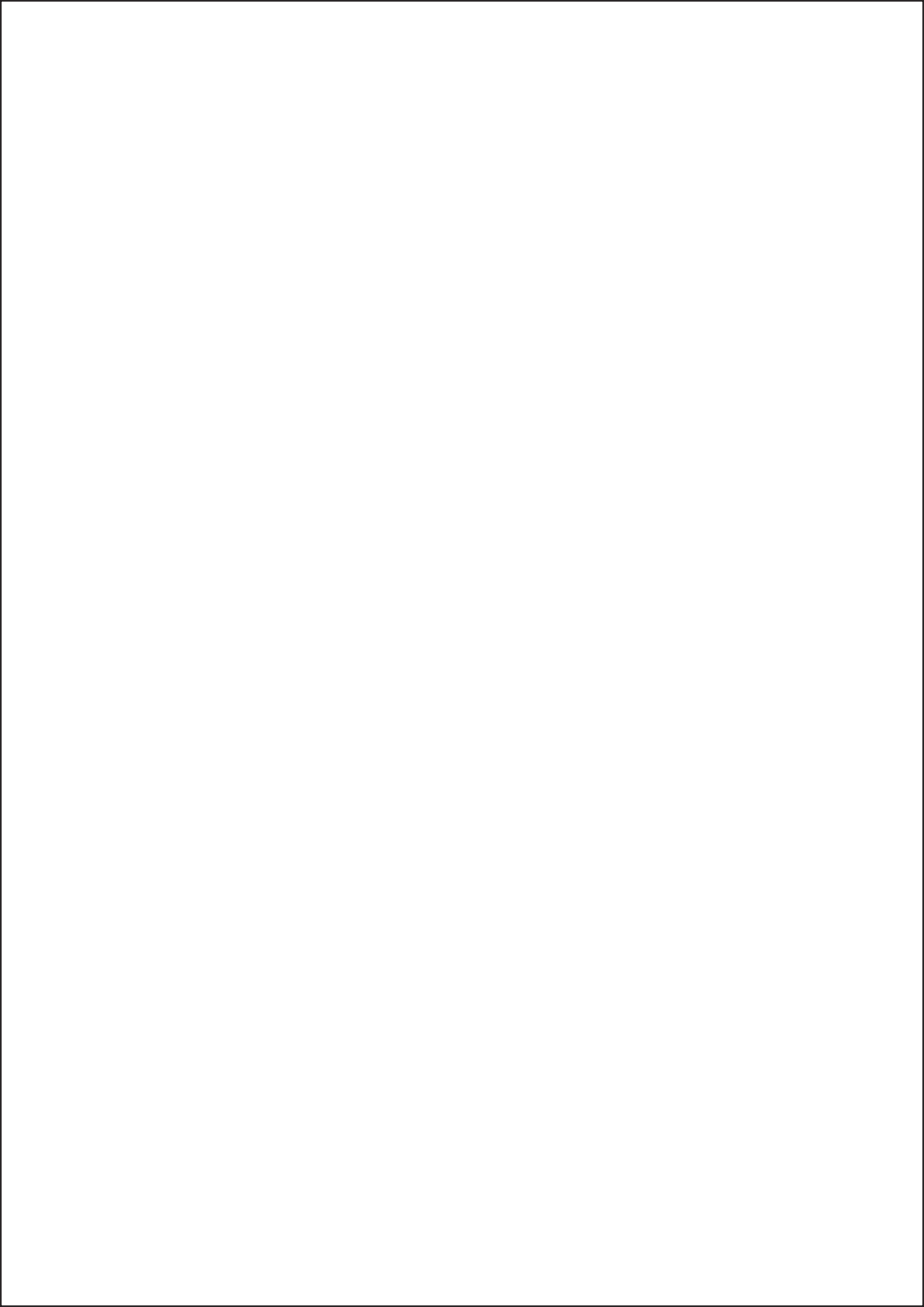
تبصره ه - وظیفه نظارتی شورای نظارت بر سازمان صدا و سیما نافی صلاحیت سایر دستگاه‌های نظارتی نیست.

ماده (۳۳) - تنظیم گران بخشی موضوع این قانون موظفند هر ۶ ماه گزارش عملکرد خود را خود را به کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی تقدیم کنند.

منابع و مأخذ

- [۱] امامیان، سیدمحمد صادق. (۱۴۰۰) تنظیمانه، ناشر امامیان: تهران.
- [۲] آذرمنش، امیر و بیژنی میرزا، طیبه. (۱۳۹۸) مبانی قضازدایی و جلوه‌های آن در نظام کیفری ایران و بین‌الملل. پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی، ۲۰۲۰. ۴۲ (۱۱).
- [۳] فرجیها، محمد و نوبهار، رحیم و شاه‌بیگی، ایمان. (۱۳۹۸). از تحریم تا تحریم تجاوز جنسی در روابط میان زوجین در پرتو نظریه تنظیم‌گری پاسخ‌گو. پژوهش‌نامه زنان، ۳-۱۰ (پیاپی ۲۹).
- [4] Braithwaite, J. (2017). Setting standards for restorative justice. In *Restorative Justice* (pp. 69-84). Routledge.
- [5] Sparrow, M. K. (2011). *The regulatory craft: controlling risks, solving problems, and managing compliance*. Rowman & Littlefield.
- [6] Baldwin, R., & Black, J. (2008). Really responsive regulation. *The modern law review*, 71(1), 59-94.
- [7] Parlement, E. and E. Raad, Directive (EU) 2018/1808 of the European Parliament and of the Council of 14 november 2018 amending Directive 2010/13/EU on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the provision of audiovisual media services (Audiovisual Media Services Directive) in view of changing market realities. *Official Journal of the European Union*, L, 2018 :303 .p. 28.
- [8] Buri, I., & van Hoboken, J. (2021). *The Digital Services Act (DSA) proposal: a critical overview*. Digital Services Act (DSA) Observatory.

گزیده سیاستی

مواجهه با تحولات فناورانه و خلأهای قانونی در بخش صوت و تصویر فراگیر در فضای مجازی، نیازمند اتخاذ رویکردی هوشمندانه و ترکیبی است که اجرای آن ضمن جلوگیری از بروز تخلفات، زمینه پایداری توسعه محتوا و خدمات داخلی را فراهم کند.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir